

Állatok és emberek

Két egyfelvonásos a Kiszínházban

Lányomnak mondom, a menyem is értse: állatokról szólnak, emberekről beszélnek Tadeusz Rozewicz és Edward Albee szerdától látható egyfelvonásosai. A modern nagyvárosi ember elidegenedésének dráma-tengeréből jó horgászszimat-tal halásza ki éppen e két-tőt, *A szemtanúkat* és *A Mese az állatkertről* Árkosi Árpád, hogy színészeivel fölmutathassa — és tervén kívüli kiszínházi bemutatón — ami közös, különböző, különös bennük.

Az összkomfortos élet berendezettsége, a konzumtársadalom morális aluljárói elleni berzenkedés a lengyel Rozewicz darabja (*A szemtanúk* avagy *A mi kis stabilizációnk*). Azokra a veszélyekre figyelmeztet, melyek megállapodottságunk, elkényelmesedésünk, eltunyulásunk okán közömbösítik fogékonyságunkat, érdeklődésünket, érzelmeinket, *A mi kis stabilizációnk* vers. A dráma elején mondatná föl a szerző, mint a kispolgári létforma lírába mártott szimptomáit, némiképpen kódot is kínálva a darabhoz: „a butaság normális méreteket ölt, a fehér már nem olyan fehér, a fekete már nem olyan fekete, a hőmérséklet közepes, a szelek mérsékeltek... kerestbe vetjük a lábunk... a világ végéről elindozón beszélünk, a házak állnak, az autók robognak, a férfiak oldalán asszonyok” stb. (A szegedi előadásból mellőzték a költeményt, pedig ennél mankó kijár a tanácstalan nézőnek, merthogy a mű egyébként sem könnyen adja meg magát, de erről később.) Hangot kap itt a félelem, hogy ez a fullasztó összkomfort esetleg elveszhet, közvetlenül mégsem erre céloz Rozewicz. A mások iránt kiűrt emberek körosan ijesztő önburjánzása előbb-utóbb kockáztatja majd az anyagi stabilizációt, a teljes ellátottságot — ám ezúttal csupán köztes állapotról van szó, mely ezt előidézheti, S ez a köztes állapot a társadalmi méreteket öltött közöny. Előbb egy házaspár unalomba elfulladás közhelydiskurzusa során meséli el a férfi, hogyan dögönyözött halárra egy kisfiú szadista kéjfel, merő játszadozásból egy lismacsakát; a második részben meg két férfi dialógusa rajzolja föl egy búzban elrohadó, fölbomló kutya bonctani láttelejét: „a huszadik század második felében a város kellős közepén valami dög hever az utcán, és senki sem törődik vele”. Aligha kell különösebb fogékonyság az áthallásokra, hasonló történeteket emberekről, utcán megtámadott, összevert, hagyott emberekről is tudunk nem egyet. Az abszurd drámára jellemző helyzet a szereplők izomsorvadása, mozgásképtelensége, a bent puha megszokottságának és a kinti világ kegyetlenségének, pusztulásának kontrasztja. „Voltaképpen egész életünkben arra várunk, hogy megnyilatkoztassunk, hogy gyónhassunk — mondja az egyik férfi. — És az után valami cseppet sem megfelelő helyen kezdünk bele a nagy gyónásba.”

Akár Albee-nél is elhangozhatnánk (*Mese az állatkertről*). A szegyenletesen komor kaszárnyabérház magányos lakója ugyanis, aki Jerry névre hallgat, éppen e megnyilatkozási kényszer öngyilkos áldozata. Mert, hogy kapcsolatokat keres, számára is megfelelőeket, s társra vágyik, belerohan a kispolgár Peternek magá

fölkínálta bicskájába. Az állattal még csak elboldogult valahogy. Kezdetben gyűlölte, méreggel etette, csak miután az túlélte, kényszerült vele kompromisszumra („az ember a kutya legjobb barátja”). Peterrel azonban nem vergődhet zöldágra. Vele, mint-hogy ember, egzisztenciális majd erkölcsi konfliktusai támadnak, s e konfliktusok tárgymutatói éppen a Rozewicz-nél is szereplő állatok. Ám míg azok pusztulásukat a szemtanúk kívülről szemlélik, közönyösen recitálják, Albee-nél az állatok belépnek a képbe, a családba. A tankönyvi kiadói lektornak, Peternek, valóságosan létező családjába, mint a kispolgári létforma státuszszimbólumai, papagájok és macskák — a magányos és magángzó Jerrynek sosem létezett, titkos vágyában fölépített családjába pedig mint a kapcsolatteremtés egyetlen lehetősége, az alkoholista háztulajdonosnő kutyája. Jerry esete a kutyával a társkeresés jelképévé nő: „ha az ember képtelen kapcsolatot teremteni az emberekkel, akkor valahol másutt kell keresnie, az állatoknál”. Amiképpen a kutya Jerrynek megélt nagy élménye, hasonlóképpen lesz Peternek ez a kellenetlenkedő, beléből fráter. Jerry, a kutya. S mindössze annyit él meg vele — kevesebbet, mint Jerry a kutyával —, hogy leszúrja, mivel ráakaszkodott, földúlta sétatéri magányát, megzavarta kispolgári stabilizációját. Megbékélten ismeri föl tehát az agonizáló Jerry a társkeresés abszurdumát: „mondok én neked valamit, Peter, nem is vagy te puhány. Állat vagy”. Van ebben jó adag önvallomás, ha szeretetesség győzri Jerryt, az „örök átutazók” szeretet-éhsége — és konzervenciában erős társadalombírálat feszíti Albee immár klaszszikusává vált egyfelvonásosát. Annak a társadalomnak kritikája, ahol az emberi kapcsolatok csak mesterséges úton és erőszakkal hozhatóak létre, evégből manipuláltak, időlegesek, hazugok, s mert az erőszak erőszakot szül, ez adott létformán belül nincs hová kiút, a kör bezárult. „Cinismus és katarzis, komédia és tragédia, ez Albee legjobb pillanataiban megteremtett műfaja — jellemzi *Osztoivits, Levante* —, s a tiszta látásmódok eltűnével ennek a nyugtalanító, percenként ellentétes érzelmekre hangoló művészetnek a Broadwayn, a West Enden, Párizsban és Budapesten egyaránt élményszerű ereje van.”

Lehetne élményszerű ereje a Kiszínházban is. Mert Árkosi Árpádnak tapasztalhatóan sok ötlete támad, és képszerű a fantáziája érzékeny ágyat vetni e cseppet sem könnyű, erős gondolati kábelekké zsúfolt daraboknak, Csólakókkal, csavargókkal, lélekölő metropolisok sivár, fénytelen grundjaira kicsapott lumpenfiatalokkal hinti meg a színpadot, akik a jeleneteket átvezetők és kitöltők motorberregések, szírinázások beatzene ritmusára élnek a maguk életét — e millió csempézi Árkosi a darabok szereplőit. Antal Csaba díszletei és jelmezei modern grundromantikába mártják a színpadot, amit hátrafelé a tűzfalig kinyit, s ahol Rozewicz-hez praktikusan mozdítható, fényáteresztő-visszatükröző műanyag falat használ, Albee-hez pedig meglegházakra emlékeztető, bágyasztóan suhogó zuhanyfüdőt. A két egyfelvonásos

képi megjelenítése tehát izgalmas, fantáziabillentő, színpadszerű. A színészvételése egyenletlen, *Fekete Gizi* és *Nagy Zoltán* tehetségesen megoldott jelenete ugyan képes fölillantani a házastársak elfásult viszonyának tragikus komikus és komikus tragikus csodálatos állapotát, bár a macskamológgal, a férj nagy víziójával igazán nem tud mit kezdeni Nagy Zoltán — *Bágo László* és *Vass Gábor* dialógusa azonban nincs kitalálva. Fölmondják jószerivel a szöveget, ám a helyzet abszurditása, irracionális-musa, hogy két ember egymásnak háttal, a mozdulatlan kényszerzubbonyában beszélget egy bisztróban, ilyen realiztikus értelmezésben hatásvesztő és tulajdonképpen eljátszhatatlan. A „tiszta látásmódok eltűnése” kétségtelenül ad izelítő *Kovács Lajos* és *Király Levente* párjelenete Albee drámájában — aligha vitatható, az előadásnak ez a sikeresebb felvonása. Könynyebb dolga persze *Király Leventének* van, aki Peter kispolgárfigurájához kap életető gyökereket a hagyományos színházról, bár ez játéknak hitelét, meggyőző alakításának értékét misem csorbítja — nehezebb feladat jut, szövege szerint is terjedelmesebb, *Kovács Lajosnak*, aki Jerryből inkább az ösztönösen vadóságát, bárdolatlanágát, egzaltációját szikráztatja elő, kétség-telenül impulzív, ám a lelke mélyén megbúvó melegségből, ami végtére is öngyilkosságát indokolná, kevesebbet hullámzott át. Szövegmondása sem az a precíz, emelőfogva beszéde körülményesebb, vontatottabbá válik annál, hogysem a figura hitelül szolgáljon.

Nehéz kenyér a Kiszínház idei utolsó bemutatóján fölkínált falat, mármint a publikumnak az, *Fergeteges közönségsikerrel* aligha biztat — amely persze nem szűkszerű tartozéka egy színház előadásának. Az Egyetemi Színpadról csak nemrégiben hivatásos rendezővé avaszták Árkosi Árpádnak, a gyermekbemutatót leszámítva, ez adatott szűzbeszédül a szegedi színházban. Ahonnét máris megvállik — hírlék, Szolnokra tart, az ott főrendezőnek kinevezett *Paál Istvánhoz*. Hiszen megérti egymást, s előbb-utóbb ő is hiányozni fog majd, mint sokan mások, e világot is jelent(het)ő deszkákról.

Nikolényi István

Kétszeres a túljelentkezés az egyetemekre

Az idén a felvehető kétszeres — harminchárom ezer fiatal — jelentkezett az egyetemre és főiskolák nap-pali tagozatára, kétezerrel kevesebb, mint tavaly. A csökkenés összefüggésben van azzal, hogy az idén kevesebben értesítik a középiskoláikban.

A kétszeres jelentkezési arány a legjobbak számára reális felvételi esélyt, a felsőoktatási intézmények számára pedig kedvező lehetőséget biztosítanak a legalkalmasabbak kiválasztására, de a különböző intézmények és szakok között rendkívül nagy a szóródás.

Az Eötvös Loránd Tudom-

Tóth Béla

A Délmagyarország körülgondolása

(4.) 1925-ben egy kormánydöntés révén a lap újra Délmagyarország címen jelenik meg. Ez alkalomból írja Móra a hitvallás feszültségével teli vezércikkében a következőket:

„A Délmagyarország nem azoknak készül, akik hátrafelé akarják igazítani az idők oramatúját... azoknak sem készül, akik száz esztendőig akarnak vele lejárni egy nap alatt... s nem készül azoknak, akik zöden akarják learatni a termést, akik most is a gyűlölet mérgével dobálják teli a pusztai itató kutakat... nem azoknak írjuk, akik az égési sebeket tűzzel akarják gyógyítani...”

Hanem a rendet akaró dolgos embereknek írjuk, akik minden más embert a munkája után értékelnek... írjuk azoknak, akik mindent megtesznek, hogy a megmaradt magyarságtól eltávolodjon minden további szenvedés...”

Lez akinek az a program sok, lesz akinek kevés.”

Ettől kezdve a lap politikai vezetésével stabilabbá válik, a társadalmi beilleszkedése szilárdul. Előfizetőinek száma meg sokszorozódik, szerkesztői gárdája is megerősödik. Itt dolgozik Szigethy Vilmos, később Vér György, Ur György, Magyar László. De a haladó szellemű Szegedi Fiatalok közösségének jelesbjei, Hont Ferenc, Buday György, Berczeli A. Károly is itt helyezik el legszebb írásait. Így a szebb korok hívsára, felidézése szövetkezett zenekar egy irányba fújja mérész harsongóját.

Hangjuk kiteljesedése a gazdasági világgal tetőzik. 1930-ban Magyar László a frissen vezetett értelmiségiekkel készíti riportot. Cikkének címe tartalmaz is kifejezi: „Hátunkra akasztjuk a diplománkat és ráíratjuk, hogy éljen a kultúrforrás!”

Ez a jalklítás a valóságos helyzet tükrö, de oldalvágás a fennhang hirdett kultúrforrásnak is, ami ekkor abban divatozott, hogy az ország megcsontosítását anyagilag nyomorultak vagyunk, de kultúrán föllet minden más, főleg szomszédos népeknek.

Hanem egy bajgubancban vergődik a kicsi magyar haza. Az idézett év augusztusában arról számol be a Délmagyarország, hogy: „Tíz csengelei földbérlet a végrehajtó telenített ki a városi bérletéből, mert évek óta nem tudja a 175 kiló rozsát megfizetni a városnak.”

1932-ben már a további elgorombulás stádiumát jelzi egy írás: „Az állami ítéletreghajtó állás után

alázatosan esedezik alulírott volt szegedi tisztviselő.

— Bizony messzi esik az íróasztaltól ez a foglalkozás, mert a háború előtt elegáns fiú voltam... Most szívzsongva lesem, hogy elnyerem-e az állást.

Első fizetéséből jóllaknak, felöltöznek. Kozarek, a hóhérelőd szelíd, jól öltözött kövér úr volt, az államot méltóképpen reprezentálta. Nem törődöm az előfeteleket. Elni fontosabb!...”

A tisztességes életért javveszékél a lap 1934-ben: „Három év alatt felére csökkent Szegeden az iparos tanoncok száma. Harminc érettségizett inas, tanítói diplomával pékinasnak jelentkeztek néhányan.”

A betegség mindenütt rajtuk rág. 1938-ban a Szegedi Közegészségügyi Intézet jelentését közli a Délmagyarország:

Tíz év alatt 1110 gyerek pusztult el Szegeden tüdőveszben.

Óvodás kor előtt 430 gyermek. Óvodás korban 140. Iskolas korban 240. Serdülő korban 300. Összesen: 1110.

A cikk hideg fejjel készített számítás fűz a jelentéshez: „Ha egy gyerek eltartása 180 pengő a halálig, akkor ennek a számnak megfelelően másfél milliós kár érte az országot!”

Kicsi vigasztalás fűződik az írás végére. Más városokban sem jobb a helyzet! Ennyi fekete festékkel sötétített cikk révén, a mai olvasóban fölmerülhet a kérdés, talán csak a komor írásokat dobáljuk elő? Ha akart volna, sem tudott derűsebb témákkal traktálni a lap. A világ elé tartott tükröz ezt az állapotot rögzítette.

Találomra az 1936-os „béke év” augusztus 15-i lapjának címlétárát sorjazzuk ide:

„A spanyol polgárháború repülőgép vásárlási botránya az angolokkal. Az abesszinek vakmerő ellentámadása az olaszok ellen. Makón a leomlott búzarakár maga alá temette a munkásokat. Két halalos áldozat. Öngyilkosság zsírsozdával a Paprika utcában.”

A szabadtéri játékok idején az idegenek fogadására készülnek Szeged koldusai. A rendőrség megtisztította a Szechenyi teret a gyermek-koldusoktól.

Megyei énekkarok minősítője

Koncertek Szegeden és Hódmezővásárhelyen

Idén nyolcadik alkalommal rendezik meg az öntevékeny énekkarok országos minősítőjét, melynek Csongrád megyei programján három koncert szerepel. Előbb a zene-művészeti főiskola szegedi tagozatának vegyes kara ad önálló estet az intézet Lenin körüli nagytermében ma, pénteken este 7 órától, s a kórust *Delleyné Halama Piroška* vezényli, közreműködik *Delley József* zongoraművész.

E hét szombatján, május 17-én este 8 órától a Bartók Béla Művelődési Központ ad otthont a szegedi énekkarok koncertjének: *Erdős János* vezényletével föllep a Családi Intézet férfi kamarakórusa és a MÁV Hazánk Kamarakórusa, *dr. Mihálka György* dirigálásával a Canticum kamarakórus, valamint a DEMÁRS-ker *Lányi Lajos* irányításával.

Se vége, se hossza a kicsi, s nagy világ bajai fősorjázásának. Az uralkodó osztály pedig a társadalom csódtömögéből kivezető utat a háborúban látja, keresi. Tapsolni nem tud a Délmagyarország. De hűen, maximális pontossággal és aggodalommal közölgeti a háború komor fellegetnek üstökét. Nem elég ez a háborúra leső magyar kormány-nak.

Már 1938 decemberében új sajtótörvény parancsol, amit az újságírók világa „Fasiszta őrsgváltás” címszó alatt tart számon. Ekkor a haladó szellemű hírlapírók eltanácsolónak a lapoktól, ki mint internált, ki mint katona, ki mint munkaszolgálatos köszön el a szerkesztőségektől.

Az új szerkesztőség a Délmagyarország fejlece alatt szereplő „politikai napilap” alcémet Keresztény politikai napilap címűre változtatja. Tartalmában nyíltan, de a szegediek igazi mértéktartó szemében hejhujáztat a háborúnak.

Nagyon hangtompítósan, a 6. oldalon eldugott apró hírek között közöl még 1941. február 15-én olyan árammal teli kicsi tudósítást, amelynek szívárványhídja a mi korunkhoz vezet:

„József Attila-émlék est a Munkásokban. Pénteken este a Munkásokban a tudományos oktatóciklus keretében Kállai Gyula hírlapíró József Attiláról, a tragikusorsú költőről tartott előadást. Hangoztatta előadásának bevezetőjében, hogy József Attila költészet nem „kívülről jött” a munkágyermek nehéz sorsa és ezek az élmények szabtak azután irányt későbbi maradandó értékű költészetének. A tartalmas előadás után Nagy-György Mária, Bucsezan Ilonka, Stern Dóri és Komócsin Zoltán József Attila-verseket szavaltak el mély átérzéssel.”

A háborús éveket az 1944. márc. 19-én bekövetkezett német megszállásig átfestett lobogókkal, többször cserélt szerkesztőségekkel véstelte át. Ám a németeket egy hónappal sem élte túl. Április 16-án „kereszténypolgársága” dacára sok tucat halásonló sorsú laptársait egyetemben betiltották. (Folytatjuk.)